

Albert Camus i filozofija egzistencijalizma.

Vučičević, Klara

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:929940>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA FILOZOFIJU I KULTUROLOGIJU

KLARA VUČIČEVIĆ

**ALBERT CAMUS I FILOZOFIJA
EGZISTENCIJALIZMA**

Mentor: doc. dr. sc. Marko Kardum

Zagreb, rujan 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Osnovna obilježja filozofije egzistencijalizma	4
3. Istaknute ličnosti unutar filozofije egzistencijalizma	7
3.1. Soren Kierkegaard.....	7
3.2. Jean-Paul Sartre.....	9
3.3. Karl Jaspers	10
4. Filozofija egzistencijalizma u literaturi.....	10
5. Albert Camus	11
5.1. Sretna smrt.....	12
5.2. Stranac	17
6. Zaključak.....	22
7. Popis literature	23

Sažetak

Tema ovog rada je Albert Camus i filozofija egzistencije. Dat će se uvod u osnovna obilježjima i razlike između tradicionalne filozofije i filozofije egzistencijalizma. Navest će se neki predstavnici pravca koji se najčešće spominju, po čemu su zamjetni i njihova djela. Dio rada će se posvetiti objašnjavanju zašto je književnost kao umjetnost važna za filozofiju egzistencijalizma i zašto filozofi uz to što su filozofiju ujedno i pisci, novinari, esejisti, dramaturzi i sl. Najveći dio rada je posvećen francuskom filozofu, književniku i nobelovcu Albertu Camus, dat će se sadržaj i uvid u njegova dva djela *Stranac* i *Sretna smrt*, koja je izdana nakon njegove smrti. Ta djela su odabrana jer prikazuju dva načina na koji čovjek može živjeti u društvu, ponašati se u njemu, tražiti svoju slobodu i sreću te kako naizgled dva slična, ali ipak različita glavna lika umiru i koji je njihov stav prema smrti.

Ključne riječi: Albert Camus, egzistencija, esencija, filozofija egzistencijalizma, istina, sloboda, smrt, Sretna smrt, Stranac

1. Uvod

Ovaj rad će se baviti filozofijom egzistencije, dat će kratki pregled povijesti, bitnih odrednica i predstavnika filozofije egzistencije, njezine visoke rasprostranjenosti u literaturi, pogotovo prozi, te posvetiti pažnju jednom od predstavnika samog pravca, Albertu Camusu, njegovom stvaralaštvu te djelima *Sretna smrt* i *Stranac*.

Egzistiranje čovjeka, njegov svijet, događaji, iskustva, vrijeme, smrt i sloboda teme su kojima se bavi filozofija egzistencijalizma. Kao pravac koji je svoj uzlet dobio između dva svjetska rata, mnogi filozofi posvetili su svoja djela i razmišljanja upravo čovjeku i njegovu mjestu u svijetu i onome što ga određuje kao takvoga. Teme koje su fokus filozofije egzistencijalizma odvojile su egzistencijaliste i njihovu misao od tradicionalne filozofije i njenih mislioca. Egzistencijalisti su svoju misao najčešće iznosili ne samo u filozofskim djelima, nego i u literaturi u obliku eseja, članaka, kazališnih djela, dnevnika, novela i romana. Na taj su način svoja razmišljanja približavali široj masi ljudi jer je razumljivija od filozofskih djela.

Premda su egzistencijalisti stvarali u istome razdoblju i dijele zajedničke točke u osnovnim temama filozofije egzistencijalizma, razilaze se u pogledima na njih, kako utječu na čovjeka i njegov svijet.

2. Osnovna obilježja filozofije egzistencijalizma

Filozofija egzistencijalizma kao filozofski pravac se javlja u opreci tradicionalnoj ideju filozofije i njenih predmeta naučavanja koja je vladala do dvadesetog stoljeća. Pravac filozofije egzistencijalizma se javlja na prijelazu s devetnaestog na dvadeseto stoljeće kao reakcija na političku klimu i proboja znanosti u svijetu, pogotovo Europi. Početkom dvadesetog stoljeća se mogu nazirati prvi nemiri koji su kasnije vodili početku Prvog, a kasnije i Drugog svjetskog rata. Smatra se da je danski filozof Soren Kierkegaard, koji je stvarao u prvoj polovici devetnaestog stoljeća začetnik pravca filozofije egzistencijalizma, premda je pravac tek prvi mah i najplodnije svoje razdoblje doživio između Prvog i Drugog

svjetskog rata, gdje stvaraju mnogi autori kao Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Gabriel Marcel, Karl Jaspers i mnogi drugi.

Ratom narušena ljudska normala i gubitci su potaknuli mnoge filozofe da preispitaju klasične i tradicionalne vrijednosti filozofije na kojima su odrasli. Okreću se od onoga što je utemeljeno u tradiciju filozofije, od sistema, esencije i egzistencije, čovjeka kao bića u objektivnom svijetu, a ne subjektivnom, za njih čovjek nije više dio cjeline svijeta koji postoji, nego ga se promatralo kao individualno stvorenje s potrebama i dr.

Tradicionalna filozofija i filozofija egzistencijalizma razlikuju se u nekoliko točaka kod svojih razmišljanja. Prva od njih je pitanje o tome što dolazi prije, što je važnije, esencija ili egzistencija. Filozofija egzistencije negira pojam esencije tradicionalne filozofije: „Esencija je ono po čemu se stvari razlikuju jedna od druge. Ona određuje ono što biće čini bićem, ali ne govori o tome da biće egzistira...”,¹ dok je egzistencijalistima jedan od centralnih termina u njihovoj filozofiji egzistencija, koja označava stvarno postojanje neke stvari. Egzistencija je ta koja mogućnost koju postavlja esencija ostvaruje. Egzistencija je stvarnost, a esencija mogućnost koja se realizira upravo pomoću egzistencije. Filozofi egzistencijalizma se slažu da pitanje postojanja Boga je jedino na koje se može odgovoriti da je: „Bog jedino biće čija se egzistencija podudara sa njegovom esencijom. U biti Boga je da egzistira”.² Esencija se tako postavlja nad egzistencijom kao neki viši ideal koji konačan čovjek želi dostići za vrijeme svog života i dolazi se do zaključka da sam čovjek želi postati Bogom, s ciljem da dođe do esencije, do mogućnosti. Sam Sartre je izjavio: „Biti čovjek znači težiti da se bude Bog”,³ na što se onda dovezuje da: „esencija je ovdje samo neostvarivi ideal kojem svijet teži...”.⁴ Esencija je ono što je za čovjeka neostvarivo, čista mogućnost, dok je egzistencija nešto stvarno, nešto što čovjek već posjeduje: „zato je temeljna teza egzistencijalističke filozofije da čovjekova egzistencija prethodi njegovoj esenciji”.⁵

Drugo razilaženje tradicionalne i egzistencijalističke struje u filozofiji je to da se u egzistencijalističkoj filozofiji interes stavlja na čovjeka kao individualno stvorenje koje se više ne promatra kao dio objektivnog svijeta u kojem vrijedi za sve isto, pojedinac se sada

¹ Bofre, Žan, (Beaufret, Jean), *Uvod u filozofiju egzistencije*, prev. Zoran Zec, Beogradsko izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1977., str. 11.

² Ibid., str. 12.

³ Ibid., str. 12.

⁴ Ibid., str. 12.

⁵ Ibid., str. 14.

nalazi u svijetu koji je subjektivan, vrijedi samo za njega, u kojem samo on živi i na utječe, u svijetu čiji događaji i ljudi utječu samo na njega, na njegovu svijest i postojanje. Čovjek je skup svega što je proživio, zato što je prvo egzistirao, a onda se možde odvažiti da traži sebe kao Boga da bi dostigao esenciju. U centru pozornosti je zato stavljen naglasak na: „legitimno pravo tijela, volje, osjećanja i specifično individualnih sposobnosti svakog egzistirajućeg subjekta”.⁶ To je jedan od razloga zašto dosta filozofa, koji se bave egzistencijalizmom, su ujedno i pisci, koji kroz literaturu pokušavaju svoju filozofiju približiti ljudima van krutog okvira i sistema koji je zadan od strane tradicionalnih filozofskih razmišljanja.

Istina i sloboda su bitan dio egzistencijalističkog promatranja. Za njih je sloboda intimno pripada svakome čovjeku i njegovom postojanju, kao vrsta prava koju je stekao svojim rođenjem. Sloboda je jedino što se može nasilno oduzeti pomoću represivnog aparata od strane države, pretvaranjem u zarobljenika ili roba, samim činom oduzimanja života ili prijetnjom da će ga se oduzeti. Oduzimanje slobode nekom je nešto na što ljudi nemaju pravo. Istina kao i sloboda je nešto što ne može objektivno vrijedi za sve. Istina o nekom događaju, svjedočanstvu ili iskustvu nije ista za svaku osobu te se ne može svesti na objektivnost, nego na subjektivnost osobe koja posjeduje tu istinu: „Egzistencijalistički mislilac samim time što egzistira već je u istini...je istina subjektivna, biti u istini znači biti u vremenskom fakticitetu svog najvišeg postojanja – znači egzistirati”.⁷

⁶ Ibid., str. 16.

⁷ Ibid., str. 20

3. Istaknute ličnosti unutar filozofije egzistencijalizma

Filozofijom egzistencijalizma su se bavili filozofi pretežito u periodu između Prvog i Drugog svjetskog rata, to je bilo njihovo plodno razdoblje. Jedni od predstavnika egzistencijalizma koji nisu stvarali u tome razdoblju su danski teolog i filozof Soren Kierkegaard, kojeg se smatra začetnikom prvog oblika egzistencijalizma, Friedrich Nietzsche, njemački pisac i filozof kao osoba uz koju najčešće vežemo uz pojam nihilizma i njegovu ideju nadčovjeka, koja se povezuje s još jednom važnom osobom unutra egzistencijalizma Fyodorom Dostoevskim i njegovim likom Raskoljnikova, njegovim govorom da je on pojedinac koji je iznad drugih i da se njega ne može sputavati ovozemaljskim moralnim normama jer je on iznad njih.

3.1. Soren Kierkegaard

Danski filozof, teolog i književnik Soren Kierkegaard je rođen 5. Svibnja 1813. godine u Kopenhagenu, gdje i umire 11. Studenog 1855. godine. Svoj životni vijek je posvetio studiranju teologije i filozofije.⁸ Njegovo filozofsko stvaralaštvo je često obilježeno kao ono koje je protkano religijom s ciljem da se Bog svjesno odabere od strane pojedinca, stvaranje u kojem se vidi težina, tjeskoba i samoća: „Kjerkegor nije filozof, već religiozan čovjek koji u samoći vodi dijalog sa Bogom kako bi otkrio fatalni i zatvoreni krug života...“⁹ U ovome citatu se vidi najavljuvanje jednog poglavlja koje će se raspraviti u radu, a to je poglavlje koje se bavi filozofijom egzistencije unutra književnosti, pošto se mnogi egzistencijalisti izjašnjavaju ili smatraju književnicima i filozofima, kao što je to slučaj s Fyodorom Dostoevskom.

Filozofska misao Kierkegarda se smatra religioznom, jer se pojedinac svjesnim izborom Boga spašava iz besmisla u kojem se zatekao. Čovjek je za njega slobodan tjeskoban pojedinac koji živi u sistemu nametnutog od strane tradicionalne filozofije, koji: „ukida otuđenje slobode od nužnosti, prirode od čovjeka, individuuma od roda...djelatnost proizvođenja jednog u svemu“.¹⁰ Za njega takav sistem tradicionalne filozofije kojim se

⁸ McDonald, William, (2017.), „Soren Kierkegaard, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, datum posjete: 6.9.2022. <https://plato.stanford.edu/entries/kierkegaard/>

⁹ Bofre, Ž., *Uvod u filozofiju egzistencijalizma*, str. 9.

¹⁰ Ibid., str. 22.

čovjek do tada proučavao je mogućnost, neizvjesnost kao i okončanost od koje čovjek dalje ne može, udaljava čovjeka od njegove realnosti, njegove egzistencije. Čovjek je tragično biće koje se nalazi u mučnoj dubini svog vlastitog postojanja koja izaziva u njemu mučninu radi svih mogućnosti do kojih bi mogao dospjeti, traži Boga koji je jedino biće čija se esencija i egzistencija podudaraju. Bol koju čovjek sebi prouzrukuje da bi došao do Boga je ujedno i njegov spas: „Čoveka na kraju hvata istinska vrtoglavica kada se „davi u bezbroju mogućnosti" i kada kobnim potezom otkriva da je „sve podjednako moguće". Ali ova mučna vrtoglavica upravo je instrument spasa, i to jedini".¹¹ Smrt je granica do koje čovjek može doći, jer on egzistira od trenutka kada je stupio u ovaj svijet koji je subjektva i samo njegov do konačnice.

Da bi čovjek mogao prijeći prijelaz koji ga sputava od apsolutnoga, Boga, njegov život mora proći kroz tri razdoblja: estetički, etički i religiozni. Ta razdoblja čovjek prolazi svojom vlastitom voljom i izborom, jer oni su ovdje da nauče čovjeka da mislim za sebe, a ne da se ponaša kao dio društva u kojem se nalazi. Estetički stadij je prvi i on prikazuje čovjeka koji besciljno luta u svojoj sadašnjosti i mašti, to je dio života u kojemu uživa. Drugi stadij je etički koji omogućuje čovjeku izbor sebe samoga. Ovaj je stadij onaj koji predstavlja čovjeku neku konačnost koja je izvor njegovog gušenja, kada čovjek postane svjestan da mora preuzeti odgovornost za samog sebe, svoje postojanje, iskustva i izbore.¹² Treći stadij je religiozni, gdje se odričući svoje subjektivnosti i subjektivnog života čovjek približava apsolutnome. Bog kao apsolutno stvorenje je beskonačan, a čovjek kao biće koje je ograničeno smrću u zadnjem stadiju okreće se prema Bogu.¹³

Najvažnija djela njegovog stvaralačkog filozofskog i književnog opusa počinju s 1843. godinom kada objavljuje djelo *Strah i drhtanje* te djelo pod nazivom *Ili-ili*, iduće godine 1844. objavljuje *Filozofske mrvice* i *Pojam straha*, 1845. godine objavljuje *Stadije na životnom putu, Kršćanske razgovore* 1848. godine i 1849. *Bolest na smrt*.¹⁴

¹¹ Ibid., str. 44.

¹² McDonald, W., „Soren Kierkegaard", *Stanford Encyclopedia of Philosophy*

¹³ „Soren Kierkegaard"

¹⁴ „Soren Kierkegaard"

3.2. Jean-Paul Sartre

Jean-Paul Sartre je bio francuski pisac i filozof. Rođen je u 21. lipnja 1905. godine u Parizu, gdje je umro 15. travnja 1980. godine. Studirao je filozofiju u Lyonu, gdje se susreo s Simone de Beauvoir, budućom spisateljicom i filozofkinjom s kojom započinje vezu i ostaje u njoj do njegove smrti 1980. godine.

Veliki utjecaj na njegovu filozofiju je imala fenomenologija i E. Husserl. S njime i fenomenologijom se razilazi u mišljenju oko onoga što se i na koji način treba proučavati. Za Sartrea: „Glavna zadaća fenomenologije...nije analiza odnosa svijesti i predmetne realnosti, već analiza odnosa fenomena i bitka...fenomen može sačuvati svoju fenomenalnost i izbjeći popredmećenje putem svijesti”.¹⁵ Fenomeni su oni u kojima Sartre očituje pojavu bitka, koji mora transcendentirati i pri tome negirati svoj odnos prema predmetu. Čovjek je subjekt čija je granica svijet oko njega, kao i vrijeme kroz koje prolazi i to mu onemogućuje beskonačnu slobodu koju on želi.

Čovjek, bitak-za-sebe, odnosno subjekt da bi došao do slobode koja je: „...moguća samo kao negacija i bitka svijeta i vlastite faktičnosti....čega subjekt nije ništa drugo doli vlastita prošlost, tijek beskonačnoga zadobivanja vlastite budućnosti kao horizonta beskonačnih mogućnosti”.¹⁶ Zbog takvog stava prema slobodi koja je ograničena ne samo čovjekom i svijetom u kojem živi, ona je i ograničena svim odnosima koje je on stvorio. Da bi se čovjek i toga mogao osloboditi, on treba u tome samoozbiljenju vlastite slobode kao svog konačnog cilja isto tako postupati prema slobodi drugih ljudi. Sartre većinu svojih promišljanja, filozofskih ili političkih voli prenijeti preko književnosti. U djelu *Egzistencijalizam je humanizam* koji je objavljen 1946. godine dolazi do njegovog promišljanja o slobodi. Kroz *Mučninu* koju je objavio 1938. godine iznosi mišljenje o svjesnosti ravnodušnosti predmeta i situacija oko sebe prema njemu, odnosno prema glavnome liku Roquentinu. *Mučnina* se smatra djelom gdje se vidi Sartreova egzistencijalistička kriza, što se odražava u tjeskobi kroz koju prolazi njegov glavni lik, koji postaje svjestan da njegova egzistencija ne izaziva ništa osim ravnodušnost te se s tom sviješću javlja osjećaj mučnine.

¹⁵ Reynolds, Jack, (2022.), „Jean-Paul Sartre”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, datum posjete: 6.9.2022. <https://plato.stanford.edu/entries/sartre/>

¹⁶ Reynolds, J. „Jean-Paul Sartre”

U drami *Muhe* iz 1942. godine te *Iza zatvorenih vrata* iz 1944. godine se bavi pitanjem moralne odgovornosti pojedinca i slobodnom voljom. 1939. godine objavljuje zbirku novela pod naslovom *Zid*, nedovršeni ciklus romana *Putevi slobode* čiju su se dijelovi objavili 1945. i 1949. godine. Dokaz da je njegov opus bio plodan i utjecajan govori činjenica da mu se 1964. godine htjela dodijeliti Nobelova nagrada za književnost, ali je on odbija.¹⁷

3.3. Karl Jaspers

Karl Jaspers je bio njemački psihijatar i filozof. Rođen je 23. veljače 1883. godine u Oldenburgu, a umire u Baselu 26. veljače 1969. godine. Svoj život i djelo je posvetio filozofiji i egzistencijalističkome razmišljanju, predavanju na sveučilištu kao i unaprjeđenju psihijatrijskih praksi za duševno oboljele. Kao egzistencijalistički filozof njegova pažnja je usmjerena na ljudsku osobnost u cijelosti. Kao i drugi egzistencijalisti shvaća da je čovjek ograničen svojim postojanjem i vremenom te teži beskonačnošću koju može spoznati, ako transcendentira prema mogućoj egzistenciji. Pojedinaac je zahvaćen u društvu, njegovoj povijesti i on u tome mnoštvu pokušava pronaći svoje ja, koje određuje i projektira njegovu egzistenciju. Transcendentiranje kroz filozofiju prema ostvarenju vječnoga u vremenu se može tek kroz metafiziku, filozofske orijentacije u svijetu i osvjetljenjem postojanja čovjeka. To su načini na koji se može objektivno pretvoriti u subjektivno, da čovjek može doseći tu beskonačnost u krajnosti u kojoj se nalazi.¹⁸

Njegova najznačajnija djela se dijele na ona posvećena psihijatriji, a to su *Opća psihopatologija* iz 1913. te *Psihologija pogleda na svijet* iz 1919. godine. Djela posvećena njegovoj filozofiji su *Duhovna situacija vremena* iz 1931., *Filozofija* iz 1932., *Um i egzistencija* iz 1935. te mnoga druga.¹⁹

4. Filozofija egzistencijalizma u literaturi

Filozofija egzistencijalizma i njeni stvaratelji često su filozofi koji su ujedno i književnici, pisci, dramaturzi, esejisti, novinari i sl. To je posljedica odvajanja egzistencijalista od

¹⁷ „Jean-Paul Sartre“

¹⁸ Thornhill, Chris, (2022.), „Karl Jaspers“, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/jaspers/>

¹⁹ Prohić, Kasim, *Hrestomatija etičkih tekstova: Egzistencija, mogućnost, sloboda*, „Svjetlost“, Oour izdavačka djelatnost, Sarajevo 1978., str. 73.

tradicionalne filozofije i njenog načina pisanja tekstova, koji nisu bili namijenjeni široj javnosti što radi komplicirane terminologije koje se koristi, usporedba, referiranja na druge filozofe i autore. Filozofi egzistencijalizma su svjesni da je tradicionalna filozofija skoro u potpunosti odbacila čovjeka kao pojedinca i zanemarila ga. Oni kroz svoja djela, romane, eseje, drame, novinske članke i sl. pokušavaju svoju misao o pojedincu, njegovoj slobodi, postojanju, istini, vremenu i patnji upravo preko jednostavnošću proznog ili drugog teksta približiti široj masi pojedinaca. Oni znaju da kruta objašnjavanja filozofskog sistema ne mogu doprijeti do prosječnog čovjeka, kao komad teksta koji je namijenjen upravo za njegovu zabavu ili informiranost: „Odgovor treba tražiti u izražajnoj mogućnosti egzistencije koja se ne može izraziti u sistemu tradicionalne filozofije”.²⁰

Također jedan od razloga pribjegavanja više umjetničkom načinu izražavanja svoje filozofije je u tome što je filozofija egzistencije usmjerena prema subjektivnosti pojedinca i svijeta za razliku od tradicionalne filozofije, a koji je bolji način izraziti subjektivnost i nju probuditi u pojedincu, ako to nije preko umjetnosti same: „Egzistencijalizam je primarno filozofija o konkretnoj ljudskoj prirodi koja traži umjetničku formu da bi se izrazila”.²¹ U kojem god obliku se ta umjetnost pojavila, ona pruža prosječnome čovjeku da se stavi u poziciju lika o kojem razmišlja, da suosjeća s njime ili osuđuje, da propita svoj položaj u društvu koji ga ograničuje, o životu koji vodi i kako on utječe na život ili život na njega, da sam promisli o svojoj slobodi i istini, o tome di su njegove granice i gdje završavaju, o tome da li je njegova smrt stvarno kraj svega, te ograničenosti u vremenu i prostoru ili ima li nečega dalje od toga. Egzistencijalisti su: „tražili sredstvo kojim je trebalo dozvati ljude u njihovu ljudsku nepatvorenu egzistenciju u kojoj se o istini ne misli i govori, nego se istina živi...”.²²

5. Albert Camus

Albert Camus je filozof unutar pravca filozofije egzistencijalizma, također je bio spisatelj, urednik, esejist i nobelovac. Rođen je 7. studenoga 1913. godine u Mondovi, Alžir, a umire u automobličkoj nesreći nedaleko od Pariza 4. siječnja 1960. Cijelo svoje obrazovanje je završio u Alžiru, bio je nadaren učenik i sportaš. Kao i drugi egzistencijalisti muče ga teme ljudskog

²⁰ Bofre, Ž., *Uvod u filozofiju egzistencijalizma*, str. 23.

²¹ Ibid., str. 23.

²² Bofre, Ž., *Uvod u filozofiju egzistencijalizma*, str.24.

postojanja, a poseban naglasak u svojim razmišljanjima stavlja na apsurd, slobodu i njenju oduzimanje te na smrt, kako je prihvatiti bila ona prirodna ili je posljedica smrtne kazne,²³ koju ne podržava što se vidi u njegovom djelu *Razmišljanja o giljotinji* iz 1957. Njegov opus se sastoji od djela *Stranac* (1942.), *Sretna smrt* (1971.), *Mif o Sizifu* (1942.), *Lice i naličje* (1937.), *Pobuna u Asturiji* (1936.), *Svadbe* (1939.), *Zli dusi* (1959.) i dr.²⁴

5.1. Sretna smrt

Sretna smrt je Camusovo prvo djelo koje je napisao između 1936.-1938. godine, ali je posmrtno objavljeno tek 1971. godine. Smatra se da je *Sretna smrt* prvotni nacrt za *Stranca* kojeg završava 1940. godine. Ta pretpostavka dolazi iz činjenica da se oba dva glavna junaka zovu skoro identično (Mersault i Meursault). U *Sretnoj smrti* lik Mersaulta ima i prvo ime, Patrice, dok Meursault u *Strancu* nikada ne otkriva svoje prvo ime. Oba dva lika su počinila ubojstva, ostali bez majke, vole lijepe žene, nemaju neka stalna mišljenja o stvarima, pogotovo lik Meursaulta iz *Stranca*. Vole alžirsko sunce koje sija i kupanje u moru, uživanje u tjelesnoj aktivnosti, što je jedan od autobiografskih aspekata Camusa u njegovim djelima.

Sretna smrt i *Stranac*, premda imaju svoje sličnosti se razlikuju. Moglo bi se reći da gledaju na dva aspekta života. Jedan je umrijeti sretan i slobodan kroz život koji se mogao živjeti, skoro punim plućima, a drugi je da se može umrijeti ne svojom voljom, nego voljom drugih koji su tako odlučili i tako oduzeli čovjeku njegovo pravo, slobodu samu. *Sretna smrt*, kako se da naslutiti iz naslova je djelo koje se bavi upravo načinom kako sretno umrijeti, odnosno kako živjeti život da bi se sretno moglo umrijeti, ili da nam se barem tako čin. Kako je to živjeti u svijetu gdje možemo sami utjecati na naše postupke, otići iz kolotečine koja nam je postala život i jednostavno se prema njemu ponašati kako mi to vidimo prigodnim.

Djelo je podijeljeno na dvije cjeline koje sadrže pet poglavlja. Prvi dio nosi naziv *Prirodna smrt*, drugi *Svjesna smrt*. *Prirodna smrt* započinje s upoznavanjem lika Patricea Mersaulta koji hoda prema Zagreusovoj vili, gdje odlazi počiniti ubojstvo. Osoba koju je ubio revolverom (isto oružje kojim je Meursault ubio Arapina u *Strancu*) i lažirao samoubojstvo je Zargeus, stariji invalid koji je za vrijeme svoje mladosti stekao bogatstvo, koje radi svoje invalidnosti ne može potrošiti. Patrice ga je upoznao preko svoje ljubavnice Marthe.

²³ Aronson, Ronald, (2021)., „Albert Camus" *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, datum posjete: 6.9.2022. <https://plato.stanford.edu/entries/camus/>

²⁴ Dimić, Ivan, *Pristup romanima Alberta Kamija*", Naučna knjiga, Beograd, 1970., str. 140. – 142.

Marthe je upoznala Patricea sa Zargeusom, jer je Patrice inzistirao da mu Martha kaže sve ljubavnike s kojima je izlazila, jer je postao ljubomorani kada su se susreli s jednim od njenih bivših ljubavnika u kinu gdje su gledali film. Zargeus je bio Marthein prvi ljubavnik kojeg je imala i dalje ga viđa, ali sada ne više kao ljubavnica nego kao prijateljica. Na Patriceov zahtjev Marthea ih je upoznala i od tada kreće priča *Sretne smrti* i sva radnja koja se dogodila nakon toga trenutka. Prvi susret između Patricea i Zageusa je u Patriceu izazvao određenu vrstu nelagode. Gledao je na sebe kao na cijelog čovjeka i onda Zageusa invalida, kako ga je on nazivao polučovjekom, jer mu nije jasno kako netko tko je polovičan može živjeti i uživati u životu. Nakon prvog susreta s njime, Patrice ga je počeo sam posjećivati i provoditi s njime vrijeme, što razgovarajući, a što pušeci, postajući tako na neki način i prijatelji, razmišljali su i raspravljali o mnogim stvarima dublje prirode, a ne kao s prijateljima s kojima je Patrice provodio vrijeme u gostionici: „Kod nepokretnog ga je iznenađivalo to što je razmišljao prije nego što bi nešto rekao...suzdržana strast, vatreni život koji je raspaljivao taj smiješni trup, bilo je dostatno da zadrži Mersaulta i da u njemu začne nešto što bi s malo više prepuštanja mogao smatrati prijateljstvom”.²⁵

Patrice sa Zageusom raspravlja o tome kako je Patrice sam sebi dosadan, kako iz te dosade proizlaze razne želje koje bi mu okupirale vrijeme. Primjećujući takvu dosadu Zageus mu odgovara da njemu nije dosadno, nego da je samo siromašan. Jedan od razloga za to siromaštvo je to da je ojađen od same spoznaje da je siromašan, jer je onda svjestan toga da ga ta siromašnost sputava u nekim željama i iskustvima koje bi si mogao priuštiti, lagodan način života koji mu ne bi bio kolotečina u kojoj je do tada živio: „...s vašim tijelom, vaša je jedina zadaća da živite i budete sretni...Sa osam sati u uredu, ah! Kad bh bio slobodan!”.²⁶ Drugi razlog njegove siromašnosti je taj da on sam pristaje na to siromaštvo, bez da poduzme nešto vezano s time. Zageus otvoreno kaže da kada čovjek ima malo više od onoga što mu treba, da mu je sloboda ujedno i veća, da ga onda svijet u kojemu živi više ne može toliko zatočiti, njegov svijet može odmah postati veći i bogatiji, doživljajima i iskustvom: „Čovjek se uvijek smatra uravnoteženim kad umije uskladiti potrebe svog tijela i zahtjeve svog duha...Vi loše živite. Kao divljak”.²⁷ Kroz razgovor s Patriceom, Zageus uočava da Patrice nije sretan, jer nema vremena u danu da bude ono što jest, ali da ima dovoljno vremena da u tome vremenu pronade i sreću. S time Patrice uočava da je on izgubio svoj život i da ga mora natrag vratiti: „Moram zadobiti svoj život...Moj posao, osam sati koje drugi podnose, sprječavaju me

²⁵ Camus, Albert, *Sretna smrt*, prev. Jelana Butković, Lektira d.o.o. Kostrena, rujan 2019., str. 37.

²⁶ Ibid., 42.

²⁷ Ibid., str. 40.

u tome...kad bih imao više snage i strpljivosti".²⁸ Tu je on već svjestan svoje situacije i ne vidi nikakav pomak van nje, Zargeus mu govori da jedini trenutni način da se makne iz takve situacije je pomoću novca, za koji on treba trošiti vrijeme da bi ga zaradio kao što i mora imati vremena da bi ga trošio, a takav način života Patrice ne vidi, jer mu život nije takav da može raditi da bi zaradio, on radi da preživi, ali mu ni novac ne garantira sreću: „...većina bogatih ljudi nema nikakav osjećaj sreće...Imati novca, to znači imati vremena...Vrijeme se kupuje. Sve se kupuje. Biti ili postati bogat, to znači imati vremena da budeš sretan kad si dostojan to biti".²⁹

Njih dvojica su još dugo razgovarali i tijekom razgovora Zagreus mu pokazuje škrinju s revolverom, pismom i novcem. Prešutno su sa zaključkom svog razgovara se dogovorili da kada se Patrice odvaži da dođe ubiti tim revolverom Zagreusa, pošto on nema tu snagu u sebi da se ubije, pomišljao je na to, ali smatra sebe i svoj život dovoljno zadovoljnim i ispunjenim, a dokaz toga je pismo koje je napisao, a nije datirao, samo je čekao dan kada će se odvažiti na samoubojstvo ili kada će mu pomoći netko kao Patrice. Obojica su svjesni da radi ubojstva zbog novca Patrice može otići u zatvor, ali da pritom onda gubi svoju slobodu, vrijeme i priliku da bude konačno sretan, zato su se odlučili to ubojstvo prikazati kao samoubojstvo, koje sam Zagreus nije mogao počinuti. Prvi dio knjige završava sa Patriceovim bijegom, odnosno kako ga je on to predstavio odmorom u Francuskoj, ali kako je padala kiša na dan ubojstva, Patrice se prehladio i u napadaju groznice odlučio presjesti u vlaku i otići u Prag.³⁰

Svjesna smrt kao drugi dio knjige bavi se Patriceovim lutanjem po Pragu tokom napadaja groznice, njegovim putovanjem natrag za Alžir u posjet svojoj djeci, odnosno prijateljicama, vremenu koje je proveo s njima u njihovoj Kući, kako si je samo kupio kuću i kako naposljetku svjestan svoje smrti umire u njoj. U Pragu se smjestio u najjeftiniju sobu, koja svojim opisom odražava Patriceovo stanje uma, tmurno i oronulo. Nakon što se odmorio i malo oporavio od groznice, odlučio prošetati vani, dok se šetao ogladnio je i odlučio pronaći neku gostionicu u kojoj može nešto jeftino pojesti. Gostionica je za njega nepoznato mjesto i on se u njoj osjeća kao stranac, dok je jeo počeo se loše osjećati: „osjeti kako se pukotina koju je nosio u sebi razlomila otvarajući ga više tjeskobi i vrućici".³¹

²⁸ Ibid., str. 44.

²⁹ Ibid., str. 46.

³⁰ Ibid., str. 56.

³¹ Ibid., str. 65.

Kada se vratio iz gostionice, shvatio je da noć kakvu je malo prije proživio sa svim njenim događajima ne želi više ponoviti pa je stoga odlučio napraviti plan razgledavanja grada kojeg se i držao. Obilazio je crkve, samostane, stare četvrti i muzeje, sve je to radio sam i navečer bi se vraćao u onu gostionicu u koju je svratio tijekom svoje prve večeri, brzo bi pojeo i otišao: „Svakog dana je Mersault pomišljao na odlazak i svakog dana je, uranjajući malo više u samoću, njegova volja za srećom malo manje upravljala njime...imao je međutim neki nejasan osjećaj da mu nešto nedostaje i to je bilo ono što je potajno iščekivao”³² i tako se nakon četiri dana boravka u Pragu Patrice odlučio vratiti u rodni kraj koji mu je nedostajao, ali iako mu je nedostajao, opet mu se nije žurilo do njega i do svog prijašnjeg dosadnog i siromaštvom ispunjenog života pa je iz tog razloga išao što duljim putem natrag za Alžir. Tijekom svoga putovanja je svojoj djeci napisao pismo, i ona su mu odgovorila natrag s pozivom da im se pridružio u njihovoj Kući kada se vrati s puta. Njegova djeca su njegove tri prijateljice koje žive zajedno u Kući. Patrice je željno iščekivao povratak rodnome kraju iz brojnih razloga, nadao se nekoj novoj ljubavi, htio je utažiti svoju žeđ za slobodom, koja su mu se napokon sada pružila u budućnosti naspram njegove prošlosti, na koju je odlučio zaboraviti i početi iznova, sa željom da konačno drži svoj život u vlastitim rukama kako je oduvijek htio i kako je oduvijek trebalo biti, želi se izgubiti u strasti koju mu pruža novi život koji će si stvoriti: „Mersault tada pomisli da se od Beča ni jedan jedini put nije sjetio Zagreusa kao čovjeka kojeg je ubio vlastitim rukama. Prepozna u sebi tu sposobnost zaboravljanja, svojstveno samo djetetu, geniju i nevinom. Nevin, uzburkan radošću, najzad shvati da je rođen za sreću”.³³

Kuća ispred svijetla je mjesto na koje je Patrice došao kada se vratio, tako je zvao tu kuću zajedno s njegove tri prijateljice koje su tamo živjele. Sve tri su osobe slobodnoga duha koje uživaju u suncu i moru koje im je dano, u zajedničkom druženju i u kolotečini života u kojoj se nalaze kada odlaze na posao, ali ta njihova kuća na brežuljku obasjana suncem je bila dovoljna da ih učini sretnima i svjesnima vlastitog postojanja:

„četiri stanara kuće bili su svjesni postojanja koje im je istodobno bilo i sudac i opravdanje. Svijet je ovdje postajao osobom, poput one čiji savjet rado prihvaćamo i u kojem ravnovjesje nije ubilo ljubav. Oni su ga uzimali kao svjedoka: Ja i svijet - govorio je Patrice bez ikakva povoda - mi vam se suprotstavljamo”.³⁴

³² Ibid., str. 80.

³³ Ibid., str. 80.

³⁴ Ibid., str. 83.

Patrice je u toj kući pronašao svoju trenutnu utopiju. Jeo je kada je htio, spavao koliko je htio, šetao se, plivao i sunčao koliko mu je trebalo, uživao je u danima ispred sebe, pronašao si je i šutljivu curu, koja mu se upravo radi toga i svidjela, naravno prvenstveno radi izgleda, Lucienne će mu kasnije i postati žena, doduše prema njemu ni on prema njoj neće imati nikakve obaveze, osim da ga dođe posjetiti kada može i želi. Do toga je došlo kada je nakon mjesec dana boravka u Kući ispred svijeta Patrice najavio da planira poći i sam steći svoju Kuću ispred svijeta, nakon što ponovno otputuje negdje: „...samo netko tko nema mira može nalaziti sreću u bijegu”.³⁵ Patrice si je kupio jednokatnicu koja se nalazila na posljednjim obroncima iznad mora, koju je odlučio samo popraviti i urediti. Kada je prvi dao došao i vidio svoju kuću postao je svjestan da idući dan neće vijdeti nikoga, jer je sada sam i svoje dane će morati popunjavati na drugačije načine nego inače jer sada ni u blizi njegove kuće nema nikoga. S takvim shvaćanjem Patrice sebe uvjerava da on ako sada nije sretan bude bio, mora biti.³⁶ Postao je svjestan da za njegovu sreću on mora imati jasnu volju i čvrsti izbor, da sreća ne pada onima koji su lijeni u krilo. Mora početi popunjavati svoje dane i misli, jer mu je život koji je do sada željno iščekivao postao isti, dani su mu prolazili kao i u Kući ispred svijeta, plivajući, sunčajući se i pušeći, samo što je sada bio sam.

Kako su mu dani prolazili počeo je sklapati prijateljstva s ljudima koji su živjeli u mjestu blizu kojega je on stanovao, s njima si je kratko dane, opet postaje sretan: „ Sretno se ne živi duže ili kraće. Sreća jest. Jedna točka, i to je sve. A smrt ništa ne sprečava – u ovom slučaju ona je samo jedan događaj u sreći.”³⁷ Tom izjavom dao se nagovijestiti njegov uskori polazak s ovoga svijeta, kao da je on sam postao svjestan da je upotpuno svoj život i nekakav imaginarni kapacitet sreće koji je mogao postići, ali ipak je pokušavao izmaći smrti kada mu je došla kucati na vrata kada je obolio: „...Mersault je osjećao kako mu iz dubine srca navire neki pomiješani osjećaj oslobođenja i tuge. Samo što je danas njegova samoća postajala stvarna, jer samo danas se osjeća vezanim uz nju”.³⁸ Zadnje poglavlje je poglavlje u kojem je jasno da dolazi kraj junaku ovoga djela. Bolest je toliko uznapredovala u kojih godinu dana da ga je prikovala uz krevet. Patrice joj se pokušavao na sve načine oduprijeti, svaki put kada bi se onesvjestio ili mu se zacrnilo pred očima tražio je neki spas da ga povuče natrag, kao da je smrti ima za reći da njegovo vrijeme nije još došlo i da njegovoj sreći još ne može doći kraj: „...Mersault je shvatio da se njegov život i njegova sudbina ovdje dovršavaju i da će sav

³⁵ Ibid., str. 98.

³⁶ Ibid., str. 104.

³⁷ Ibid., str. 119.

³⁸ Ibid., str. 123.

njegov trud odsada biti zabavljen sređivanjem te sreće i suočavanjem s njenom strašnom istinom".³⁹ Mersault u svojim posljednjim naporima koi su mu ostali od života promišlja o životu koji ga je snašao, o njegovom tijelu i o njegovoj sudbini koju si je sam stvorio i o tome kako ne želi da ga napusti volja i žudna za životom, što bi značilo da se njegova volja predaje, a da smrt kao samo jedan događaj u životu pobijedi. Mersault umire sa spoznajom da je sreća koju je tražila bila u njemu i da smrt nije tako strašna kako je očekivao da će biti, više se dobiva dojam da nakon promišljanja koje je obavio dok je bolovao, odlučio ju je prigrliti kao svoju suputnicu:

„U njemu se polagano, kao iz utrobe, penjao kamenčić koji dopre sve do grla. Disao je sve brže i brže, dok je on prolazio. To nešto se i dalje penjalo...Klone na krevet i osjeti lagano uspinjanje u sebi...Za minutu, sekundu, pomisli. Uspinjanje se zaustavi. I kamen među kamenjem, vrati se radosti svog srca, istini nepomičnih svjetova".⁴⁰

Mersault kao lik nam pokazuje da je on došao do svoje sreće putem koji ne odgovara mnogim osobama i koje taj način smatraju nemoralnim, ali on sebe smatra nevinim i s takvim razmišljanjem nastavlja dalje u svijet. Putujući shvaća da je sreća u vremenu, ali u suncu i moru, njegovome rodnome kraju s prijateljima, ali i samome. On shvaća da je od trenutka kada je počinio ubojstvo uzeo sudbinu u svoje ruke i kroji nju, svoju slobodu i vrijeme kako je htio i s tim shvaćanjem svoga života i ne odbijanja smrti u zadnjem trenutku kada je došla, shvaća da je sretan i takav umire, umire u sretnoj smrti.

5.2. Stranac

Camusovo djelo *Stranac* je objavljeno 1940. godine. Glavni lik je Meursault, koji je osuđen na smrt, ne radi ubojstva koji je počinio, nego zato što nije plakao za svojom majkom na dan kada je umrla i što se nije ponašao u skladu sa očekivanjima koje je društvo postavilo za takve događaje. Meursault je osoba koja uvjerava druge da je isti kao oni, ali on je zapravo osoba koja ne zna izreći svoje osjećaje, zakopani su duboku u njemu, do te mjere da sve što se tiče njegovog fizičkog tijela i zdravlja ima primat nad njegovim osjećajima. Također je osoba koja o nekim stvarima ne razmišlja dovoljno ili uopće. Slaže se sa mišljenjima drugih jer mu je mrsko razmišljati malo duže i podrobnije u nečemu jer ga to zamara, te je često bez mišljenja ili jako indiferentan. To se vidi kroz njegov odnos prema smrti svoje majke,

³⁹ Ibid., str. 127.

⁴⁰ Ibid., str. 136.

njegovog odnosa s Marie, svojim susjedom Salamanom, prijateljem Raymondom i sucem istražiteljem. Ovo djelo se bavi egzistencijalističkim pitanjima slobode, prikrivanja nečije individualne osobnosti da se pokori društvenim normama i etičkome kodu, pitanje ukidanja slobode, nepravednog suđenja i smrtnom kaznom. Ovo djelo je također podijeljeno na dva dijela, koja nisu imenovana, ali se bave s drugačijim razdobljem života glavnoga lika. Prvi dio započinje smrću Meursaultove majke, događajima nakon sprovoda, sukob s Arapima i slučajnim ubojstvom jednog od njih. Drugi dio prati zatvorski život i suđenje Meursaulta za ubojstvo.

„Danas je mama umrla. Ili možda jučer, ne znam”.⁴¹ To je početna rečenica kojom započinje djelo i ona kod čitatelja može izazvati dvije reakcije koje mogu nositi u svojim mislima dok nastavljaju čitati djelo. Jedna je misao ta da je on pod šokom da mu je umrla majka, a druga da ga nije dovoljno briga za smrt njegove majke pošto ju je stavio u ubožnicu. Jedan pogled je više sličan ljudima koji su tradicionalniji i zatvorenijeg uma sa svojim moralnim i društvenim normama, a drugi pogled je više sličniji ljudima koji su gipkiji oko društvenih i moralnih normi i otvorenijeg mišljenja, a to bi bili isti oni ljudi koji kada pročitaju cijelo djelo ne bi Meursaultu sudili i za ubojstvo Arapa i toga što nije plakao na provodu svoje majke te s činjenicom da je nastavio živjeti život normalno nakon nje. Prvi pogled su oni čitatelji koji ga sude za oboje, za ubojstvo i nepokoravanje standardu i sistemu.

Meursaultu umoran od puta do ubožnice u kojoj mu je majka umrla nije ni pred portirom ni ravnateljem pokazivao očite znakove žaljenja. Njegov umor je prevladao nad njegovim osjećajima i to se vidi u tome da je zaspao dok se bdjelo nad mrtvim tijelom, što je prihvatio kavu od portira i njega ponudio cigaretom. Hod do groblja ga je isto tako umarao i jedino što mu je bilo na pameti je da dođe doma i da se makne sa sunca koje je neumorno tuklo i zasljepljivalo ga. Razmišljao je o reakciji šefa kada ga je tražio slobodan dan radi sprovoda te mu se ispričao i rekao da to nije njegova krivica. Kada se vratio doma u stan koji je dijelio s mamom se ponašao kao i obično. Jeo je, pušio, promatrao ljude kako prolaze ulicom i onda pošao na spavanje. Nedugo nakon sprovoda susreće Marie, daktilografkinju koja služio kao lik koji nam pokazuje da iako neki ljudi Meursaulta percipiraju kao čudaka koji nije dio društva jer se ne može prilagoditi njemu, ona smatra da nije toliko čudan, a da čovjek ne može uživati u njegovom društvu. Marie nam također pokazuje da za Meursaulta ljepota i zajedničke aktivnosti kao plivanje i izlaženje imaju prioritet u vezi nego ono što

⁴¹ Camus, Albert, *Stranac*, prev. Zlatko Crnković, Lektira d.o.o. Kostrena, listopad 2012., str. 11.

njegova partnerica i on sam osjeća te da mu je za osjećaje i norme društva svejedno, to se dokazuje izjavom da mu je svejedno da li se bude ili ne oženio Marie kada ga ona upita za to.

Meursaultova sudbina je bila determinirana onoga dana kada se sprijateljio sa svojim susjedom Raymondom kojemu je pomogao napisati pisma s namjerom da svoju bivšu ljubavnicu dovede natrag u svoj stan da je može istući, pošto ga je ona izrabljivala za novac i također varala. Zbog pisma koje je Meursault napisao umjesto Raymonda, njega je počela slijediti grupa Arapa, među kojima je bio i brat Raymondove ljubavnice, oni su mu se htjeli osvetiti za ono što je napravio svojoj bivšoj ljubavnici. Iz dobre namjere Raymond jednog dana poziva Meursaulta i Marie da mu se pridruže dok posjećuje svoga prijatelja Massona i njegove žene. Kada su se svo troje smjestili kod Massona provodili su dan na način na koji je Meursaultu najdraži, plivajući, jer je uživao u svojoj mladosti i tijelu, sunčajući se i pronalazeći mir i opuštanje u suncu koje ih je grijalo, jedući, razgovarajući, pijući alkohol i naravno pušeci, što ispada da je jedna od kvaliteta koja je zajednička ovom Meursaultu i Patriceu. Nakon što su završili obrok Meursault, Raymond i Masson su odlučili otići u šetnju po obali, gdje su naleteli i izbili u sukob s Arapima koji su pratili Raymonda.

Prije izbijanja sukoba Raymond daje Meursaultu svoj revolver, koji on odluči zadržati kod sebe. Nakon sukoba i ozljede Raymonda Meursault odlazi javiti Marie i Massonovoj ženi o tome što ih je zateklo tijekom šetnje, ali ne dajući mu se trpjeti njihov strah i paniku povlači se na balkon pušiti. Nakon nekog vremena su se vratili Raymond i Masson te se Meursault odlučuje na još jednu šetnju s Raymondom, a potom na jednu samotnu šetnju. Doimalo se kao da besciljno luta, sunce ga je grijalo i osljepljivalo, znoj se cijedio s njega i pijesak mu je grijao noge, a šum valova i tu i tamo koji prolazak brodova mu je punio uši. Što se više šetao to je posao sve razdražljiviji i samo se htio skloniti u hlad. Tako šetajući naišao je na liticu koja je pružala hlad i izvor svježe hladne vode: „Izdaleka sam spazio omanju, tamnu masu litice okruženu sjajnim kolobarom svjetla i vodene prašine...Ali, kad se približih, opazih da se Raymondov protivnik vratio”.⁴²

Sav iscrpljen od hodanja i tadašnjeg dana Meursault nije mogao razmišljati čiste glave, sunce ga je odveć smetalo, iako je primijetio da Arap koji je ležao u hladovini ima kod sebe nož, Meursault da izbjegne sunce krene korakom unaprijed time preplašivši Arapa koji ga je zabljesnuo oštricom svoga noža. U tom trenutku Meursault se nije snašao i ispalio je hitan iz revolvera, time ubivši Arapa, ali da se uvjeri da je stvarno tako još četiri puta upucao:

⁴² Ibid., str. 53.

„Zbog tog žara koji više nisam mogao podnositi, koraknuo sam naprijed...Arapin izvadi nož i pokaza mi ga na suncu. Svijetlo sijevnu na čelik i...pogodi u čelo...Taj užareni mač palio mi je trepavice i kopao bolne oči. Tada sve zaigra pred mnom...ruka mi se zgrči na revolveru...Zatim opalim još četiri puta u nepomično tijelo u koje se meci zabijahu a da se ništa nije opazalo".⁴³

Drugi dio *Stranca* započinje s uhićenjem i ispitivanjem Meursaulta o ubojstvu koje je počinio. Dodijeljen mu je branitelj koji ima povjerenja u sebe i svoje sposobnosti da može dokazati da Meursault nije počinio namjerno ubojstvo nego da je to bila samoobrana te iz tog razloga treba biti proglašen nevinim. Sudski istražitelj ga želi osuditi za ubojstvo, ali i načina na koji se ponašao na sprovodu i poslje njega. Taj dio osude je jedna centralna točka oko koje se odvija suđenje i cijeli drugio dio romana. Sudski istražitelj ga je pitao za majku i o njegovom načinu ponašanja tijekom bdjenja za pokojnicu, na sprovodu i danima koji su slijedili nakon pokopa. Meursault primjećuje da mu se za zlo uzima to što: „po naravi takav da mi često tjelesne potrebe potiskuju osjećaje”.⁴⁴ Želi se tako objasniti svima i da to nije ništa neobično za njega i da, ako se to njemu čini normalnim da bi trebalo biti i za društvo u kojem živi, ali ga to društvo radi takvog ponašanja i stavlja pred smrt, jer koliko god on tvrdio da je jedan od njih i pokušavao im biti sličan, on nije dio te cjeline.

Još jedan dio koji ga odvaja od društva je njegov aspekt iskrenosti prema svemu i svakome, kada smatra da nešto što ga drugi pitaju da izjavi ili da da mišljenje, on odgovara tako da kaže istinu, jer zna da se ne isplati lagati, on je po prirodi čovjek koje je preiskren za društvo u kojemu se nalazi. Njegova nevjera u Boga također je dio koji ga unazađuje u životu sa stane društva, ali i suđenja, što vidimo u tome da istražnom sucu govori u više navrata da je nevjernik i da pošto je takav, on za neke stvari i nema neki moralni osjećaj krivice, kao za ubojstvo Arapa i ophpđenja prema majci: „...zapita žalim li zbog svog čina. Porazmislih i kazah da bih prije rekao da osjećam nekakvo nezadovoljstvo, nego pravo žaljenje. Imao sam dojam da me ne razumije”.⁴⁵

Što je više vrijeme prolazilo u zatvoru to se Meursault više privikao na njega. Podsjećao se na izgled svoga stana i pokušava izvući i najsitniji detalj iz svoga sjećanja. Navikao se na tišinu koju je dobio, sklopio je i neku vrstu prijateljstva s jednim zaštitarom s kojime je pričao o tome, da kako se nema što raditi u zatvoru da bi im barem mogli dati žene ili neku drugu zanimaciju, na što dobi odgovor da su oni lišeni vlastite slobode, ne samo time

⁴³ Ibid., str. 54.

⁴⁴ Ibid., str. 61.

⁴⁵ Ibid., str. 64.

što su u posebnoj ustanovi odvojeni od ostatka svijeta, jedan dio oduzimanja slobode je i oduzimanje užitaka kojima su mogli podležiti dok su bili vani, na taj način su im i dani postali sve više jednoličnijima, da gube pojam o protoku vremena, što je uz oduzimanje slobodne kao jedan način mučenja zatvorenika, koji ne zna kada ili ako će biti pušten na slobodu.

Kada je došao dan suđenja Meursault je bio iznenađen prostorijom sudnice, njenom vrućinom i živim svijetom koji se okupio, što da prate njegovo suđenje kao i suđenje čovjeka koji je ubio vlastitog oca. Primjećuje svoje prijatelje i susjede, kao i portira, ravnatelja i maminog prijatelja iz ubožnice. Sudski istražitelj je tijekom suđenja i kod ispitivanja svjedoka uvijek poroti skretao pažnju na Meursaultovo ponašanje za vrijeme sprovođa i kako je provodio vrijeme nakon njega. Zamjerenost mu je to što je majku, iako se nije mogao brinuti o njoj, smjestio u ubožnicu, što ju nije često posjećivao i to što se već od prije navikao da je nema, nastavio živjeti svoj život dalje kao da se ništa nije dogodilo. To uvidjevši i sam u kojem smjeru ide suđenje, nije dobro sjelo Meursaultu i htio je reći da smrt njegove majke nema veze s time što je ubio Arapa, ali dosljedno svome karakteru odluči da to nije bitno i ništa ne kaže. Meursaultovi prijatelji i susjedi, ti ljudi s kojima je bio u čestom kontaktu su vidjeli njegov pravi lik i na suđenju ga odlučili braniti, jer su znali da nije namjerno ubio Arapa, a njegov način tugovanja za majkom ih nije dirao.

Suđenje se tako na isti način vrtjelo u krug dok nije donesena odluka da je kriv, ali ne za zločin koji je počinio nego za zločin kršenja norme društva. Meursault je dobio presudu smrtne kazne giljotinom na glavnome trgu, da bude primjer ostalima. Ali prisjećajući se priče o ocu koju mu je majka pričala kada je išao gledati javno smaknuće, uočava da ona postoje ne samo da budu primjer drugima, ali da je njihova funkcija više katarzična i zabavna, kao što je bila to tragedija za Aristotela ili gladijatorske igre za Rimljane, okolnost i način je drugačiji, ali namjera i ishod isti. Meursault žali za time što nikada nije išao na takvo javno smaknuće, ali ne radi zabave, nego načina na koji to promatrao s ciljem da pokuša naći neki način da pobjegne. Premda zna da je osuđen na smrt i da mu nema bijega i spasa, Meursault ipak ne može ne razmišljati o tome da podnese neku žalbu da ga se oslobodi ili da mu se donese presuda koja nije smrtna, premda zna da se to neće ostvariti, ili da nađe neki način na koji bi pobjegao od smrti: „Najvažnija bi tu bila mogućnost bijega, izmaknuće neumoljivom, luda trka koja bi dala priliku nadi”.⁴⁶

⁴⁶ Ibid., str. 96

Što se sve više bliži dan smaknuća Meursault biva sve smireniji, ali i pomireniji sa sudbinom koja ga je snašla, postaje ravnodušan prema događajima i osobama koje je iskusio za vrijeme svoga života, shvaća da ga se nitko nakon njegove smrti neće ni sjećati. Odbija ispovjednika u više navrata, jer ne vjeruje u Boga niti u to ga je Božja pravda, a ne ljudska osudila na smrt. On je pomiren s odlukom i načinom do kojega je ona došla, ali ga je ispovjednik sa svojom pričom o Bogu, spasu i iskupljenju izbacila iz takta i remeti mu unutarnji mir, jer zna da mu spasa nema, pogotovo ne s Božje strane, što se vidi u tome da prvi put u cijelome djelu pokazuje burne osjećaje koje verbalno i fizički pokazuje:

„Tada, ne znam zašto, kao da nešto puknu u meni. Proderah se iz svega glasa, ispsovah ga i rekoh neka se ne moli za mene. Zgrabih ga za ovratnik sutane. Istresoh na njega sve što mi je ležalo na srcu koje je igralo od radosti i bijesa...ali sam siguran u sebe, siguran sam u sve, sigurniji od njega, siguran u svoj život i u smrt koja će uskoro doći“.⁴⁷

Lik Meursaulta odgovara naslovu djela, on je bio stranac u svome životu i svijetu oko njega, koji ga nije pokušao razumijeti, nego ga je sudio po svojim objektivnim standardima i normama, po onome što filozofija egzistencije želi izbjeći. Gledanje na pojedinca kao dio cjeline koji ne živi u subjektivnome svijetu nego objektivnome i u skladu s njime mora živjeti. Stranac prihvaća na kraju svoga života da je upravo bio to, te s pomalo gorkim okusom u ustima prihvaća svoju osudu od strane društva za koje je mislio da pripada, iako ne umire sretan umire sa sigurnošću u svoje postojanje i u život koji je živio.

6. Zaključak

Filozofija egzistencije kao pravac je bliži nego ikoli drugi današnjem načinu života. Ljudi u današnjem svijetu žive u društvu koji je toliko ograničen sa svoju strana i želi silno biti homogen, ali pojedinci unutar toga društva su toga svjesni i prilagođavaju mu se koliko god mogu, dokle god njihova individualnost može izaći van na svijetlo i postati dio njihove osobnosti koju više ne moraju sakrivati. Društvo danas također razvija averzije prema ičemu krutom kao sistemu i traži unikatnost i fleksibilnost. Ali upravo radi takve kolizije društva i pojedinca, jednoličnosti i pokazivanja svoje individualnosti, ljudi pate od puno tjeskobe, depresije, anksioznosti i osjećaja zatočenosti u vlastitome svijetu, ponekad uopće ne vide izlaz iz svega toga. Smatram da bi današnje doba i svi događaji koji su se dogodili u dvadeset prvom stoljeću bili još materijalom plodnije tlo za

⁴⁷ Ibid., str. 104.

egzistencijaliste, što u čistim filozofskim tekstovima, što u prozi i umjetnosti. Njihova književna djela bi dala neki uvid u svijet oko njih kao i njih same, a nema ništa što više privlači nekoga nego osjećaj pripadnosti sa sličim individuama pogotovo preko umjetnosti.

7. Popis literarure

Bofre, Žan (Beaufret, Jean), *Uvod u filozofiju egzistencije*, prev. Zoran Zec, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1977.

Prohić, Kasim, *Hrestomatija etičkih tekstova: Egzistencija, mogućnost, sloboda*, „Svjetlost”, Oour izdavačka djelatnost, Sarajevo, 1978.

Camus, Albert, *Sretna smrt*, prev. Jelena Butković, Lektira d.o.o. Kostrena, rujan 2019.

Camus, Albert, *Stranac*, prev. Zlatko Crnković, Lektira d.o.o. Kostrena, listopad 2012.

Dimić, Ivam, *Pristup romanima Alberta Kamijsa*, Naučna knjiga, Beograd, 1970.

McDonald, William, (2017.) „Soren Kierkegaard”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, datum posjete: 6.9.2022., <https://plato.stanford.edu/entries/kierkegaard/>

Thornhill, Chris, (2022.) „Karl Jaspers”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, datum posjete: 6.9.2022., <https://plato.stanford.edu/entries/jaspers/>

Reynolds, Jack, (2022.) „Jean-Paul Sartre”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, datum posjete: 6.9.2022., <https://plato.stanford.edu/entries/sartre/>

Aronson, Ronald, (2021.) „Albert Camus”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, datum posjete: 6.9.2022., <https://plato.stanford.edu/entries/camus/>